

І. Журавльова,
директор Центральної наукової бібліотеки
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

«Ідеальний експерт», або роман з читачем: продовження триває...

У статті розглянуто актуальне питання підтримки читання, нові форми роботи з читачем та популяризації читання. Простежується відношення до читача у різних дослідженнях. Показано, як із часом змінювався погляд на читача, проаналізовано різні точки зору на питання «Книга чи Інтернет?» в сучасному світі.

Ключові слова: обслуговування читачів у бібліотеках, сучасний читач, дослідження читання, культура читання

Назва цієї статті починається з визначення бібліотекаря, яке дали у недавньому інтерв'ю «Вложите в рекламу книги стільки ж, скільки в iPhone 7, — и читать будут все»¹, наші колеги з Білорусі.

Зміни в обслуговуванні читачів в бібліотеках після появи нових технологій відбулися досить швидко. З початку 90-х років у роботу українських бібліотек впроваджувалися різні автоматизовані інформаційно-бібліотечні системи, що дозволило перевести бібліотечні процеси на сучасні технології. Після 1993 зі збільшенням в геометричній прогресії числа вузлів і користувачів почався революційний розвиток Інтернет, який розпочав свою велику ходу в тому числі у бібліотеках. Приводом для революції стала поява служби World Wide Web (WWW), заснована на призначеному для користувача протоколі передачі даних HTTP і на особливому форматі представлення даних— HTML². Документи, виконані в цьому форматі, отримали назву Web-сторінок. Світ поділився на доцифрову і цифрову епоху. З того часу питання Книга чи Інтернет, картинка чи текст хвилюють філософів, психологів, соціологів, бібліотекарів, видавців, які розмірковують

¹ «Вложите в рекламу книги стільки ж, скільки в iPhone 7, — и читать будут все». Почему мы отказались от книг ради статусов в соцсетях?[Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://people.onliner.by/2016/11/25/knigi-3>.

² Возникновение Интернета, неофициальная версия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.seoded.ru/istoriya/internet-history/voznik-interneta-neof.htm>.

про те, як привернути увагу до читання. Дискусії про читання тривають не один рік: як читають, чи читають взагалі, будуть читати в майбутньому, або Інтернет безмежно і повністю опанував думками, часом і простором людства у цілому. Так сталося ще й тому, що одним з найбільш зажаданих сервісів у бібліотеках став безкоштовний доступ в Інтернет і вся читацька комунікація поступово стала переміщуватися до веб-простору.

Канадський філософ, філолог, літературний критик, еколог і теоретик впливу артефактів як засобів комунікації Герберт Маршалл Мак Люєн (Herbert Marshall McLuhan) в 1964 році в своїй роботі «Understanding Media: The Extensions of Man»³ визначив поняття засобів комунікації. Філософ вважав, що вони є розширенням людини зовні, тобто не щось далеке, а нормальне, цілком природне «продовження» людини. Наприклад, як колесо він називає продовженням ніг людини, так і Інтернет можна вважати розширенням людини. Ми ж самі все це винайшли. А зараз чомусь починаємо лякатися. Навпаки, треба до цього звикати та вивчати [1]. А ось французький соціолог, культуролог і філософ-постмодерніст Жан Бодрійяр, який займався дослідженням нових засобів масової інформації та комунікацій, у своїх роботах наполягав, що в сучасному світі стає все більше інформації і все менше сенсу⁴. В 1981 році в книзі «Симулякри і симуляції» стверджував, що людство втратило зв'язок з реальністю й увійшло в еру гіперреальності – епохи, в якій картинка важливіша за зміст [2].

У 2014 році італійський письменник Умберто Еко (1932-2016) написав звернення до онука, це його **заповіт молодому поколінню про читання**, де він звертається буквально з наступними словами: погано те, що розуміння того, що комп'ютер може в будь-який момент відповісти на твоє запитання, відбиває у тебе бажання запам'ятовувати інформацію ... Сьогодні школі (крім твого власного кола читання) слід було б навчити тебе запам'ятовувати те, що сталося до твого народження, але їй це погано вдається. Різні опитування показують, що сьогоднішня молодь, навіть і університетська, народжена в 1990 році, не знає, а може бути, не хоче знати про те, що відбувалося в 1980 році, вже не кажучи про те, що було 50 років тому. Сьогоднішня молодь не знає артистів кіно двадцятирічної давності, а я знав ... Можливо, так було, тому що я гортав старі журнали, звалені в коморі нашого будинку. Я і тобі пропоную перегортати старі журнали, тому що це допомагає зрозуміти те, що відбувалося до твого народження» [3].

³ Маклюєн М. Понимание Медиа: внешние расширения человека / Маршалл Маклюєн ; [пер. с англ. В. Г. Николаева]. – 4-е изд. – Москва : Кучково поле, 2014. – 462, [2] с.

⁴ Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры / Жан Бодрийяр; Пер с фр., М.: Республика, 2006. – 269 с.; Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляции = Simulacres et simulation / Жан Бодрийяр ; [пер. с фр. А. Качалова]. – Москва : Постум, 2015. – 238, [1] с.

Засновника кампанії Research & Branding Group⁵ Євгена Копатько дуже хвилюють проблеми читання, які існують у сучасній Україні, він вважає, що падіння інтересу українців до читання є загрозою національній безпеці. Джерело тенденції він також бачить у неякісній освіті та відсутності у школярів тяги до навчання. За словами експерта, в сучасній Україні зникли престижність начитаності і культ читання [4]. Усе починається з дитинства, з відношення батьків до читання у родині. Як показує досвід, не діти не хочуть читати, а батьки переконані, що їм це не потрібно. За даними соціологічного дослідження «Читання книг в Україні – 2014», число родин з дітьми до 15 років, в яких батьки прочитали дитині хоча б одну книжку за рік, в Україні знизилося з 28 до 23%. Загальна кількість прочитаних дітьми книжок також зменшилася більш як на 60%. Це тривожні сигнали, які свідчать про те, що читання йде з дозвілля українців [5].

В оглядовій довідці за матеріалами преси, Інтернету та неопублікованими документами за 2013–2015 рр. «Промоції літератури та читання: сучасний досвід України» зазначено, що «нинішня культурна ситуація в Україні є унікальною. Очевидно, що вона вимагає не лише широкого обговорення та глибокого осмислення, але й негайних дій» [6]. «Сучасні читачі не пов'язують читання з успіхом. Водночас статистика підтверджує відому тезу про те, що «ті, хто читає книги, керуватимуть тими, хто дивиться телевізор», — активні читачі загалом демонструють діяльну життєву позицію, мають більший рівень доходів та ширше коло зацікавлень. Тобто, це взаємозалежний процес – читання та життєвий успіх. Отож створення модного успішного іміджу читання варто зробити ключовою ідеєю як у діяльності видавництва, так і в розробці програм популяризації читання. [7].

Нещодавно фахівці Об'єднаного комітету інформаційних систем JISC⁶ задалися питанням: чи дійсно покоління Google – народжене після створення Всесвітньої мережі і не знало світу без Інтернет – значно відрізняється в своїх когнітивних здібностях від попередніх поколінь.

За дорученням JISC и Британської бібліотеки дослідником Яном Роуландсом було проведено дослідження «Інформаційна поведінка майбутніх дослідників». Однією з особливостей сучасних підлітків були названі більш розвинені навички паралельної, а не послідовної обробки інформації, і в той же час легкий доступ до інформації перешкоджає творчому і незалежному мисленню, провокує мислення за принципом сору-

⁵ Research & Branding Group – група компаній в області досліджень ринку і рекламної діяльності. Див.: Research & Branding Group [Electronic Resource]. – Mode of access: <http://rb.com.ua/ukr/company/>.

⁶ Компанія, що пропонує цифрові рішення у Великій Британії для освіти і наукових досліджень

past. Те, що сьогоднішні підлітки володіють високими технічними навичками і чи не вродженою інформаційною грамотністю – це, на думку команди JISC, міф, причому небезпечний для самої молоді. Основна проблема – в сліпій довірі до пошукових машин, підліткам важко оцінювати достовірність і релевантність інформації, вони зазнають труднощів у точному підборі ключових слів, часто розмовляють з пошукачем за допомогою побутових фраз [8].

У сучасному інформатизованому світі зменшується кількість часу, який діти проводять з книжкою в руках. Серед причин, через які діти та підлітки менше читають, – відсутність культури читання в родині, переорієнтація особистого часу на Інтернет, телебачення й комп'ютерні ігри [9]. Польський професор Магдалена Фікус⁷ дуже жорстко відноситься до інформатизації суспільства та її впливу на дітей: «...руку замінив протез у вигляді клавіатури і я починаю допускати помилки. Це означає, що поряд зі мною **росте покоління, яке не читає** (а в кращому випадку замінює читання аудіокнигами або фільмами). Це покоління **скоро буде не в змозі і писати**; найбільші медійні компанії придумують гаджети, які самостійно намагаються вгадати, що я хочу написати ... Напевно, зупинити ці процеси, потужні і швидкі, як потік струмка, вже неможливо. Але залишається цікаве питання: як ми будемо думати через сто років?»[10]. Навпаки, кандидат психологічних наук, А. Варга⁸, розміркуючи на тему як читають сучасні діти, вважає, що діти вже повністю в комп'ютерному світі, **читати вони не будуть і не треба їх примушувати**, тому що в історії людства періодично проходить зміна комунікативних технологій, зараз змінилася сенсорна модель – діти вже не читають, вони дивляться і нічого з цим не зробиш[11].

З'явилося визначення – «**нечитання як форма культури**» і цей термін пропонується розглядати як елемент сучасної пришвидшеної культури. Воно свідчить про появу нового стилю життя з іншими пріоритетами, переважно трансльованими ТБ і замкненими у вузькому просторі приватного життя [12]. Тут згадаємо есе італійського письменника Луїджі Малерба «Привид за ім'ям Не-читач» 1927 року, де він наводить образ **Не-читача**, для якого читання це даремно витрачений час, але все ж він мітить в **Майже-Інтелігенти** [13].

«Книжка має бути як вода, як хліб, купити книжку хоча б раз на місяць – це обов'язок, точно такий, як сплатити комунальні послуги», – звертається

⁷ Magdalena Maria Fikus – polska biolog, biochemik, specjalistka w zakresie biochemii i fotochemii kwasów nukleinowych, biofizyki komórki, inżynierii genetycznej; profesor nauk przyrodniczych, propagatorka i popularyzatorka nauki [Zasób elektroniczny]. – Tryb dostępu: https://pl.wikipedia.org/wiki/Magdalena_Fikus.

⁸ А. Варга, член IFTA (Міжнародна асоціація родинних психотерапевтів), член EFTA TIC (Тренінговий комітет Європейської асоціації родинних психотерапевтів).

до співвітчизників О. Коваль, Президент Національного Форуму видавців, який щорічно проходить у Львові. Наприклад, у Великій Британії у школах запровадили уроки читання, коли дитина двадцять хвилин просто сидить і мовчки читає книжку, яку принесла з дому. Після початку цієї програми виявилось, що кількість дітей, які регулярно читають, все ж зростає [14]. У Польщі, у Вроцлаві діє проект **«На добрий початок»**, тобто кожен новонароджений вроцлав'янин ще в пологовому будинку стає читачем міської бібліотеки (молодій мамі видається спеціальний інформаційний пакет з читацьким квитком для малюка, першою книжкою і порадами для батьків), тобто в бібліотеку запрошують і батьків і маленьких майбутніх читачів.

Отже, чи перестали ми читати? Чим нам загрожує нечитання? Як повернути читача до бібліотек? Так, дійсно ці питання постійно знаходяться на першому плані у роботі українських бібліотекарів, проблеми обговорюються на конференціях, у соціальних мережах, шукають і пропонують нові форми роботи з читачем. Дуже популярною формою залучення читачів стала, наприклад, «Ніч у бібліотеці». Так, 31 травня 2015 р. у Національній бібліотеці Варшави відбулося відкриття першої загальнонаціональної Ночі бібліотек. Акція була спрямована на популяризацію читання і бібліотек, у рамках заходу були заплановані різноманітні зустрічі, читацькі марафони. «Ніч чарівниць», «Ніч з Гаррі Поттером», «Ніч детективів» також дуже популярні у польських колег. У науковій бібліотеці Каразінського університету бібліоніч також пройшла з різноманітними заходами і привернула увагу багатьох читачів та ЗМІ. Протягом заходу відбулися бібліотечні дискусії – «Книга. Читання. Культура», філософські бесіди про читання і писемність за горнятком чаю – «17 o'clock. (Не)читаючий Світ? Шалене чаювання в бібліотеці». Під час справжньої чайної церемонії виголошувалися різноманітні погляди на проблеми «нечитання». У дискусії брали участь студенти, випускники, професорсько-викладацький склад університету та інших вишів м. Харкова. Але особливу зацікавленість викликали екскурсії лабіринтами книгосховища: на думку читачів, там, де зберігається багато книг, завжди ховається якась таємниця.

Популяризують читання різноманітними засобами, у тому числі за допомогою нових технологій. Наприклад, бразильські видавці запустили інноваційну компанію з просування книжок: у видання вбудовують RFID-чіпи з десятима безкоштовними поїздками у метро. Згідно з дослідженням бразильського Інституту книги, бразилець читає лише **близько двох книжок на рік**. Аби поліпшити ситуацію, видавництво L&PM Editores разом з рекламним агентством Africa створили так звані **«книжки-квитки»** –

видання, у які вбудовано проїзний на метро. Акцію з популяризації читання приурочили до Всесвітнього дня книги. Кожна обкладинка має вбудований чіп з десятьма поїздками. Проходячи через турнікет, читач просто сканує книгу, наче звичайний проїзний. Аби зробити сервіс ще доступнішим для типового пасажира метро, рекламне агентство Africa разом із Via Quatro, компанією, що управляє однією з гілок метро у Сан-Паулу, організували на деяких станціях точки продажу, що дозволяє людям придбати книгу безпосередньо біля турнікетів. Коли десять безкоштовних поїздок закінчуються, читач може поповнити проїзний через Інтернет. А коли книжку прочитано, її варто передати другові [15].

«Почему создается впечатление, что мы не читаем? Наверное, помимо изменения формата чтения, в том числе и из-за того, что люди перестали ходить в библиотеки. Библиотека была экспертной организацией в области чтения, а библиотекарь — профессионалом, который всегда расскажет, что нового вышло, какие тенденции в литературе, порекомендует, что почитать. Сейчас рекомендательную функцию на себя взяли социальные сети. Словари, справочники ушли в Интернет, профессиональная литература тоже. Не говоря уже о газетах и журналах» [16], – так вважають наші білоруські колеги, заступник директора Наукової бібліотеки Білоруського національного технічного університету Інна Юрік і головний бібліотекар відділу маркетингу та проектної діяльності Ольга Вовк. На їхню думку, сучасні читачі стали більш самостійними.

Книга, читач, місія бібліотекаря! Ця нерозривна триєдність вивчається дуже багато років. У 1935 році іспанський філософ і соціолог Хосе Ортега-і-Гассет, розмірковуючи про місію бібліотекаря, зауважив, що його задача змінювалася в суворій залежності від того, що означала книга як соціальна потреба, а чіткий же профіль бібліотекаря став визначатися на зорі епохи Відродження, незадовго до появи друкованої книги. У XV ст. виникає друкарство, а вже у XIX ст. друк дешевшає, книг стає дуже багато, і тепер виникає потреба в каталогізації та розвитку читання. З'являються все нові бібліотеки та поширюються ряди бібліотекарів. І далі філософ зазначає: «Если каждое новое поколение будет продолжать накапливать печатную бумагу в той же пропорции, что и предыдущее, проблема, которую рождает излишек книг, приобретет угрожающий характер. Библиотекарь будущего будет обязан направлять читателя-неспециалиста по *selva selvaggia* (дикой сельве) книг, становясь тем самым врачом, гигиенистом его чтения... Я представляю себе будущего библиотекаря в образе фильтра, который должен встать между бурным потоком книг и человеком» [17]. У 1919 році іспанський письменник Хосе Марія Салаверрі, в своєму есе «Трагедія в

бібліотеці» напише: «Согласно простой теории о пространстве, через какие-нибудь сто лет в мире накопятся огромные книжные горы. Книги, этот издательский бич, обрушатся с новой силой на библиотеки... Человек в конце концов утонет в море книг. И волей-неволей наступит час расплаты...» [18]. Цей час розплати достовірно описав Хорхе Луїс Борхес у своїй «Книзі піску» (1975)⁹. І, як вважають дослідники, він мав на увазі майбутній Інтернет. Книга у Борхеса – це символ нескінченості часу і простору, кожна її сторінка містить в собі всі миті одночасно і весь простір цілком. Але герой зрозумів, що «... книга чудовищна. То, что я, не отводивший от нее глаз и не выпускавший ее из рук, не менее чудовищен, ничего не меняло. Я чувствовал, что эта книга - порождение кошмара, невыносимая вещь, которая бесчестит и отрицает действительность...» [19]. На 78-й Генеральній конференції та Асамблеї Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та організацій (ІФЛА), що відбулася у Гельсінкі, у серпні 2012 року у виступі Сіви Вайдханатана¹⁰ пролунало «Поява Google стало помітною віхою, він багато в чому спростив пошук інформації, але він начебто думає за нас, ... потім він втерся в довіру, перебудував наше мислення і став нас використовувати» [20]. Донна Шидер, президент Міжнародної Федерації бібліотечних асоціацій і організацій (International Federation of Library Associations, IFLA), визначаючи позицію ІФЛА про доступ до інформації, вважає, що недостатньо просто надати Wi-Fi. Якщо користувачі не можуть зрозуміти інформацію, яку отримують, не уявляють, наскільки вона для них корисна і достовірна, то доступність Мережі нічого не означає. Всі зусилля щодо забезпечення доступу до Інтернету повинні супроводжуватися ліквідацією інформаційної безграмотності. Це область, в якій бібліотеки повинні активно працювати. Бібліотекарі повинні розуміти, що критерієм оцінки їхньої роботи є не фонди і доступ до інформації, а їх **ефективне використання в інтересах читачів** [21].

Таким чином, інтереси читачів завжди повинні бути на першому місці для бібліотекаря, так як бібліотекар працює для задоволення запитань читача і в цьому є його основне призначення. Як тільки не пропонують сьогодні зазначити діяльність бібліотекарів: гід, навігатор, стюард... Проте одна із важливіших функцій бібліотекаря – це підтримка читання. Видатний бібліотекознавець Ю. П. Мелентьєва, яка професійно займається питаннями читання, як соціального, соціокультурного і цивілізованого феномена, у тому

⁹ Борхес Л. Б. Книга піску [Електронний ресурс] / Хорхе Луїс Борхес. – Режим доступу : <http://www.ukrlib.com.ua/books-zl/printthebookzl.php?id=50&bookid=7&sort=0>.

¹⁰ Доктор Сива Вайдханатан (Siva Vaidhyathan, США), історик культури та дослідник мас-медіа, професор кафедри вивчення засобів масової інформації університету Вірджинії.

числі на міжнародному рівні у секції ІФЛА «Literacy and Reading», вважає, що сьогодні вивчення читання є **загальносвітовою професійною проблемою** [22]. Цією проблемою займаються бібліотекознавці практично усіх країн. Мета вивчення читання – це, перш за все, глибоке розуміння інтересів і потреб читача, користувача бібліотеки і, отже, більш ефективного його обслуговування. У всіх країнах приділяється велика увага читанню, навіть приймаються державні програми. В основі тієї чи іншої концепції бібліотечного обслуговування, що прийнята суспільством у певний період розвитку, є ставлення до читача, тобто та чи інша концепція читача. Давайте повернемося до так званого «справжнього читача»: того, хто у свій час ходив до бібліотеки, читав виключно друковані книги у читальному залі, або брав книги до дому, тобто, до початку цифрової мережевої епохи. Ще раз подивимось на нього та на бібліотекаря. У дослідженнях відомих бібліотекознавців В. Я. Аскаррової та Ю. П. Мелентьевої¹¹ охарактеризовано чотири концепції читачів по відношенню до бібліотечного обслуговування, а саме: консервативно-охоронна; ліберальна; революційно-радикальна; комерційна. Суть **консервативно-охоронної** концепції читача полягає у ставленні до нього як до об'єкта виховання, розподіл книг на корисні і шкідливі, ставлення до читання як до підконтрольної діяльності. Концепція була спрямована на запобігання народної непокори. У 1925 році в Харкові вийшла збірка **«Читатель и книга: Методы их изучения»** (1925), де було надруковано статтю бібліотекознавця Я. В. Ривліна «Методические течения в области библиотекведения (опыт социологического обзора)». Наводимо цитату з цього обзору: *«Библиотека – это книги, а не читатели... Работа библиотекаря сводится к организации книг по определенным правилам библиотечной техники – в целях наилучшего их охранения и использования»*[23]. І ніякої мови про роботу з читачем! Але на Першому Всесоюзному з'їзді бібліотекарів, що відбувся трохи раніше, у липні 1924 року, і на конференції наукових бібліотек, що пройшла у грудні того ж року пролунало **«Бібліотека – це читач»**. Ось такі полярні міркування. Особливого розвитку **консервативно-охоронна** концепція набула в 30-ті роки ХХ ст., коли в СРСР книговидання, бібліотечна справа піддавалися жорстокій цензурі. Саме ця концепція лягла в основу «керівництва

¹¹Аскаррова В. Я. Динамика концепции российского читателя :конец Х – начало ХХІ вв. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/dinamika-kontseptsii-rossiiskogo-chitatelja-konets-x-nachalo-xxi-yy#ixzz4SehBzPud>; Мелентьева Ю. П. Чтение, читатель, библиотека в изменяющемся мире / Ю. П. Мелентьева. – Москва : Наука, 2007. – 355 с.; Мелентьева Ю. П. О чтении (Размышления о теоретических аспектах чтения) / Ю. П. Мелентьева. – М.: Канон, 2014. – 184 с.

читанням». Бібліотекар – це боєць ідеологічного фронту. Паперові плакати тих років проголошували «Читання - один з обов'язків людини».

У революційно-радикальній концепції читання усвідомлювалося як найгостріша потреба особистості, що розвивається і як одне з головних засобів суспільної перебудови. Для неї характерне різко критичне ставлення до «масової» літератури. В читанні бачився ресурс, що дозволяє через вплив на реальну поведінку людини перетворити суспільство.

Ліберальна концепція читача. У 1895 році М. О. Рубакін, книгознавець, бібліограф, розробник науки про сприйняття тексту – бібліопсихології – написав «Этюды о русской читающей публике»¹². Його концепція базувалася на гуманістичному відношенні до особистості. В основі ліберальної концепції читача закладені західні цінності: свобода особистості, її право на суверенний розвиток, гуманістичні погляди на виховання, знання як цінність. **Читання сприймалося як засіб розвитку особистості.** М. О. Рубакін на перше місце висуває вже не знання, а розуміння і свідомість, і основою бібліотечної роботи він вважав не поширення знань, а "сприяння розумовому і емоційному розвитку читача". Саме Рубакіним і його колом було висунуто ідею, згідно з якою бібліотеці відводиться важливе місце в боротьбі за краще майбутнє, вона є певним знаряддям для поширення не тільки наукових знань, не тільки розуміння, тобто критичного ставлення до навколишнього, а й «суспільного настрою». Своє дослідження у кінці ХІХ століття він починає словами: «Читатель, где ты?» і продовжує: « ... история читающей публики – одна из интереснейших и ярких страниц из истории общественного развития [24].

У комерційну концепцію закладено саме комерційний підхід до читача, суттю якого є орієнтація на читацький інтерес і попит як на джерело вигоди видавця, тобто про читачів йдеться виключно як про споживачів товару, в даному випадку книги. Головне тут дохід від будь-якої книги...

У сучасному суспільстві домінують ліберальна і комерційна концепції, і як було сказано раніше, в бібліотеках на перший план повинна виходити робота з читачем. Так вважають і в найкрупніших сучасних бібліотеках Євросоюзу. Наприклад, Публічна бібліотека Амстердама є не тільки найбільшою бібліотекою в Європі, але і великим культурним і освітнім центром, що, на думку директора бібліотеки Ван Велзена, є головним ключем до успіху. Бібліотека – більше не місце тотальної тиші. Але, тут є вдосталь простору для усамітнення з книгою, музикою ... Тобто у вас є вибір

¹² Рубакін Н. А. Этюды о русской читающей публике. Факты, цифры и наблюдения / Н. А. Рубакін. - СПб. – 1895. – 246 с.

... Люди хочуть спілкування. Похід в бібліотеку може бути приємною подією без надлишку правил [25].

Центральна наукова бібліотека Каразінського університету була заснована у 1804 році, почала автоматизацію бібліотеки у 1991 році і має великий досвід роботи з читачами, про що свідчать її архіви. Якщо на початку XVIII століття кількість студентів в університеті (будемо вважати їх читачами) складало від півсотні до півтори сотні, то сьогодні усіма структурними підрозділами бібліотеки обслуговується до 70 тис. користувачів, щорічно бібліотеку відвідують понад 400 тис. Завдяки упровадженню АІБС «Absotheque Unicode» на необмежену кількість робочих місць успішно розвивається локальна бібліотечна мережа. На всіх абонементів і у читальних залах обслуговування відбувається в автоматизованому режимі. Обсяг електронного каталогу становить біля 900 тис. записів, відображено інформацію про 1 млн. 300 тис. примірників. За останній рік зафіксовано біля **550 тис. відвідувачів з 143 країн світу, а також – 658 тис. відвідувань, більше 1 млн. 190 тис. переглядів сторінок.** Бібліотека має свої профілі з посиланням на електронний каталог ЦНБ у провідних світових каталогах бібліотек: libraries.org (з 2000 р.), LibWeb та WorldCat (з 2005 р.). У електронному архіві (репозитарії) університету – eKhNUIR, який супроводжує ЦНБ, представлено біля 11000 назв документів. За останній рік його відвідали близько **57 тис. користувачів з 120 країн світу.** Архів рідкісних видань і рукописів для науки і освіти «eScriptorium», що одночасно створено і для збереження оригіналів і для надання можливості користувачам працювати з повнотекстовими копіями рідкісних книг, містить на 1.07.2016 р. повні електронні версії (або фрагменти) рідкісних видань і рукописів у кількості понад 4,0 тис. назв, його щорічно відвідують близько 14 тис. користувачів з 80 країн світу

За результатами опитування серед студентів першого курсу Каразінського університету бачимо, що вони вважають читання корисним, визнають, що читання спонукає людину думати та співпереживати. Але вони вважають, що читають по-іншому, ніж читали 10 років тому. У бібліотеці постійно проводяться креативні заходи щодо популяризації читання: «круглі столи», зустрічі з цікавими людьми, презентації книг, так звані «журфікси», бенефіси, читацькі брейрингі. До Всесвітнього дня книги і авторського права та Дня англійської мови в Україні ЦНБ організувала захід **«Пікнік на узбіччі або Мандруюча бібліотека»**, який проходив у холі університету. Усім бажаючим було представлено: автоматизовану миттєву видачу наукової, навчальної, художньої літератури, імпровізований читальний зал для

перегляду нової літератури, цікаві виставки незвичайних книг, консультації з використання електронних ресурсів, ресурси Центру «Вікно в Америку». Комплексний захід «**Напередодні 32 травня!**» було присвячено 295-річчю від дня народження загадкової особистості, чия безмежна фантазія дозволила письменникам створити навколо його імені легенди – барона Ієроніма Карла Фрідріха фон Мюнхгаузена (1720–1797), а також десятирічному ювілею Музею барона в садибі Дунте, Лієпупської волості Латвії. Захід було підтримано Посольством Латвії в Україні. У рамках заходу відбулися прес-конференція з бароном та віртуальна екскурсія Музеєм барона Мюнхгаузена (Латвія) у реальному часі, круглий стіл «Pro captu lectoris habent sua fata libeli: читання книг та їх сприйняття». Круглий стіл було організовано спільно з кафедрою медіа-комунікацій університету і факультетом психології. Відбулася зустріч з письменниками-фантастами Олді «Провісники мимоволі», під час якої були оголошені підсумки читацького літературного конкурсу короткого оповідання «Мандруючи стежками барона Мюнхгаузена» і зустріч з науковим співробітником Науково-дослідного інституту астрономії університету «Загадковий космос, який нас оточує». Прохід до читальних залів був можливий лише через книжковий лабіринт, де до уваги читачів були запропоновані книги та працював мобільний пункт обслуговування. Крім інших заходів, що проводяться у бібліотеці для популяризації читання, ведуться сторінки у соціальних мережах, у т. ч. з відсилкою на електронний каталог для миттєвого замовлення книг, як новинок художньої літератури, так і перевіреної класики https://www.facebook.com/abonement.cnb?fref=pb&hc_location=friends_tab&pnref=friends.all. У рамках аккаунтів діє декілька рубрик, серед яких: «Абонемент рекомендує» та «Цитата від абонемента». До кожного посту додається пряме посилання на електронний каталог ЦНБ та на конкретне видання, яке користувач має можливість замовити. Постійно експонується виставка миттєвої видачі художньої літератури «**Прийшов час читати**».

Та все ж, який він – сучасний читач, любитель книг, користувач Інтернет, постійний відвідувач соціальних мереж, і що ще треба робити бібліотекам, щоб популяризувати читання?

Особливістю читача в університетській бібліотеці є те, що цей контингент постійно оновлюється: 80% читачів змінюється протягом п'яти років навчання; $\approx 20\%$ оновлюється щорічно \approx ; 20% це постійний контингент (викладачі, співробітники). Тобто, щорічно в ряди читачів університетської бібліотеки вливається молоде сучасне покоління (креативне, з новими ідеями, сміливими поглядами на життя, впевнене, але, на жаль, на даному етапі історії ті, хто дійсно читає мало).

Видатний німецький письменник ХХ століття, лауреат Нобелівської премії з літератури, Герман Гессе у своїй роботі «Магія книги: Есе про літературу»¹³ класифікував три типи читачів:

Наївний читач. Такий читач ... вважає, що призначення книги полягає єдино в тому і тільки в тому, щоб сумлінно і уважно бути прочитаною і оціненою за своїм змістом або формою.

Обізнаний читач. Він знає істину, зазвичай абсолютно невідому професорам літератури і літературним критикам.

Третій тип читача – це особистість настільки виражена, настільки усвідомлює себе, що абсолютно вільно протиставляє себе об'єкту читання. Такий читач не бажає удосконалювати освіту, не хоче розважатися, він користується книгою як будь-яким предметом на світі, вона для нього – лише вихідна точка і генератор ідей. Йому, по суті, байдуже, що читати. Філософа він читає не для того, щоб йому вірити, засвоювати його вчення і не для того, щоб це вчення атакувати і критикувати; письменника він читає не для того, щоб з його допомогою зрозуміти світ. Він все розуміє сам [26].

За спостереженнями бібліотекарів відділів обслуговування ЦНБ, читачі бувають різні: мовчазні або балакучі, терплячі або нетерплячі, замкнуті або відкриті, бадьорі або сонні, скромні або екзотичні, спокійні або нервові, виховані та не зовсім. Ті, хто приходить до бібліотеки щоденно з початку її роботи і уходить у кінці робочого дня і ті, хто проводить час виключно в Інтернеті або знаходить комфортну точку доступу Wi-Fi й «зависає» у ней зі своїм гаджетом. Але, час від часу, вони потребують допомоги, консультації бібліотекаря. «Люди пов'язані один з одним через книги, які допомагають об'єднати різні мови і культури. А завдяки Інтернету, електронним книгам читання – колись виключно відокремлене і особиста справа кожного – стає соціальною дією планетарного масштабу»[27].

Читач буде працювати в бібліотеці, якщо йому там буде добре. Згадаємо відомих бібліотекознавців харків'ян К. І. Рубинського, який працював у ЦНБ у 1985-1930 рр., та Л. Б. Хавкіну.

Л. Б. Хавкіна, яка популяризувала американський бібліотечний досвід в своїх численних книгах¹⁴ і статтях, наполягала на тому, що завдання бібліотеки – **допомога читачеві в його самоосвіті, яка призведе до вироблення наукового світогляду.** У 1918 році вона видала одну з найбільш емоційно пронизливих бібліотечних книг – роботу «**Книга і бібліотека**». Її значна частина присвячена американським бібліотекам, про

¹³ Гессе Г. Магія книги: ессе, очерки, фельетони, розповіді та твори про книги, читання, письменницьку працю, бібліофілію, книгознавство та книгопродавство / Г. Гессе. – Москва: Книга, 1990. – 238 с.

¹⁴ Хавкіна Л. Б. Книга і бібліотека / Л. Б. Хавкіна. – Москва: Наука, 1918. – 169 с.; Хавкіна Л. Б. Нью-Йоркська публічна бібліотека / Л. Б. Хавкіна. – Москва, 1914. – 46 с. та ін.

які вона пише, що пріоритет особистості, читацькі свободи, які поважають, і яким дається повний розвиток— основа цієї діяльності [28]. Вибір автор пояснює так: «... библиотечные идеалы современной эпохи именно в Америке были не только выработаны, но и воплощены в жизнь, и это их воплощение служить образцом для цивилизованного мира, так как ни одна страна не достигла таких колоссальных результатов в области библиотечной работы, как Соединенные Штаты» [29].

К. І. Рубинський вважав, що культура людства зобов'язана своєму відродженню книзі і бібліотеці. Найголовніший капітал усіх країн – це бібліотеки: «Американцы и англичане отлично поняли, что библиотеки представляют новую социальную силу, которая должна вести страну все к большему и большему прогрессу. В обеих странах для общественных библиотек выстроены роскошные здания, напоминающие собою дворцы. Библиотеки построены по планам, выработанным библиотекарями, и при том так, чтобы *читатель находил в них возможный комфорт. И стоит посмотреть, сколько заботливости, сколько предусмотрительности потрачено на то, чтобы читатель не напрасно приходил в библиотеку...* Нас удивляет культурный рост Соединенных Штатов, экономический прогресс этой страны. Нам следует обратить внимание на ее библиотеки» [30]. Для нього мало велике значення читання: «Дайте правильное направление чтению тех лиц, которые приходят к вам с жадной жаждой знания, дайте им в известной последовательности то, что нужно для прочного приобретения знания и вы дадите обществу культурного человека... Помогите ученому разобраться в том книжном богатстве, которое может предоставить ему ваша библиотека, и вы дадите, может быть, толчок его творческой мысли» [31]. Хіба щось змінилося ?

Редактор журналу «Searcher» (<http://www.infotoday.com/searcher/>), що займається проблемами пошуку інформації, Барбара Квінт вважає: «Со времени появления онлайнового мира в 1970-е годы я утверждала, что люди могут обойтись без библиотек, но **они не могут обойтись без библиотекарей**. Эта убежденность не изменилась. Сегодня, когда всё больше людей получают доступ к информации онлайн и полагаются на эту информацию, они больше чем когда-либо нуждаются в профессионалах в области информации, отстаивающих их интересы» [32].

І повертаючись до наших колег із Білорусі скажемо їхніми словами: «Библиотекарь, в отличие от продавцов книжных магазинов или маркетологов издательств, не заинтересован в продажах, он — **идеальный эксперт**, ориентированный только на качество предлагаемых книг» [16].

У перших рядках Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» зазначено, що **«бібліотеки сприяють розбудові читаючої, мислячої та освіченої нації, спроможної практично втілювати набуті знання і досвід у розбудову незалежної України»** [33]. Повторюємо, що аби набути статус сильної європейської держави, підвищити свою конкурентоспроможність на світовому ринку, нашій країні необхідно якомога активніше відроджувати роль книги та читання. Однією із самих важливих стратегічних цілей української бібліотек, які стоять перед ними, це створення діючої програми підтримки читання, Національної електронної бібліотеки, Національного зведеного каталогу, організації нового вільного простору в бібліотеках, читацької свободи. Згадаємо спільну заяву Американської бібліотечної асоціації і Американської ради книговидавців, що була прийнята в далекому 1953 році про свободу книги, її поширення і любов до читання.

Якщо ми хочемо бачити читача в бібліотеці, потрібно створювати для нього відкритий реальний і віртуальний простір, що буде забезпечувати доступ до будь якого формату інформації. Реальний простір – це місце, де людині приємно перебувати, місце для освіти, наукових досліджень, нових відкритій, народження нових ідей, місце для зустрічей, творчості. Віртуальний відкритий простір бібліотеки – це унікальний інформаційний центр для будь якого користувача, з будь якого міста та місця доступу, і цей простір створюють для нього самі бібліотекари. І читачу повинно бути комфортно, зручно, спокійно і цікаво у будь-якому з цих світів. Нескінченних світів бібліотек.

Використані джерела:

1. Николаев В. Герберт Маршалл Маклюэн и его книга «Понимание средств коммуникации» [Электронный ресурс] / В. Николаев. – Режим доступа: <http://www.strana-oz.ru/2003/4/gerbert-marshall-maklyuen-i-ego-kniga-ponimanie-sredstv-kommunikacii>. – Загл. с экрана.

2.Бодрийяр Жан: «Мир, в котором становится все больше информации и все меньше смысла» [Электронный ресурс] / Жан Бодрийяр. – Режим доступа: <http://www.aum.news/nauka/1264-zhan-bodriyyar-mir-v-kotorom-stanovitsya-vse-bolshe-informatsii-i-vse-menshe-smysla>]. – Загл. с экрана.

3.Эко Умберто. Письмо своему внуку. О потере памяти [Электронный ресурс] /Умберто Эко. – Режим доступа : <http://1way-to-english.livejournal.com/410480.html>. – Загл. с экрана.

4.Закрита книга. В Україні зникає культура читання. Корреспондент: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.korrespondent.net/journal/1554595-korrespondent-zakrita-kniga-v-ukrayini-znikaє-kultura-chitannya> . – Назва з екрану.

5.Дослідження читання книжок в Україні 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/Kyivstar/report-gfk-reading2014for-uploading-38932265>. – Назва з екрану.

6.Промоція літератури та читання:сучасний досвід України (оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та неопублікованими документами за 2013–2015 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nplu.org/storage/files/Infocentr/Tematch_ogliadi/2015/temat.pdf . – Назва з екрану.

7.Листвак Г. Б. Дослідження читання в Україні: результати і значення.[Електронний ресурс] / Г. Б. Листвак. – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/.../cgirbis_64.exe. – Назва з екрану.

8.Информационное поведение будущих исследователей [Электронный ресурс] / Ян Роуландс по поручению JISC и Британской библиотеки // Образование и библиотеки через 10 лет : обзор исследований. – Режим доступа : <http://libinform.ru/read/articles/Obrazovanie-i-biblioteki-cherez-10-let-obzor-issledovaniy/>. – Загл. с экрана

9.Лебідь Н. Савка: головна перепона – низька культура читання [Електронний ресурс] / Н. Лебідь. – Режим доступу : <http://obozrevatel.com/interview/60213-maryana-savka-golovna-perepona-nizka-kultura-chitannya.htm> . – Назва з екрану.

10.Фикус Магдалена. Я читаю, следовательно, я существую [Электронный ресурс]/ Магдалена Фикус. – Режим доступа : <http://www.kopernik.org.pl/ru/chto-novogo-v-nauke/ja-chitaju-sledovatelno-ja-sushchestvuju/> – Загл. с экрана.

11.Фуколова Ю. «Не будут они читать, и заставлять их бессмысленно» [Электронный ресурс]/Юлия Фуколова – Режим доступа : <http://hbr-russia.ru/biznes-i-obshchestvo/fenomeny/a18445/> <http://hbr-russia.ru/biznes-i-obshchestvo/fenomeny/a18445/>. – Загл. с экрана.

12.Шелухін В.: 10 фактів про читання й книги в Україні [Електронний ресурс]. В. Шелухін – Режим доступу : <http://litakcent.com/2014/05/30/10-faktiv-pro-chytannja-j-knyhy-v-ukrajini/> – Назва з екрану.

13.Малерба Л. «Призрак по имени Не-читатель //Луиджи Малерба ; пер. Г. Киселева // Человек читающий. Номо legens : Писатели XX века о роли книги в жизни человека и общества / [сост. и авт. предисл. С. И. Бэлза ; автор коммент. С. Л. Сухарев]. – Москва, 1990. – С. 282—285.

14.Коваль О. «Якщо люди перестануть читати, настане глобальна катастрофа» [Електронний ресурс] / О. Коваль. – Режим доступу: http://culture.lb.ua/news/2014/09/30/280901_oleksandra_koval_yakshcho_lyudi.html. – Назва з екрану.

15.Тетяна Сапсай. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.chytomo.com/fetysh/yak-u-sviti-populyarizuyut-chitannya-za-dopomogoyu-innovacij-ta-it-technologij>. – Назва з екрану.

16. Вложите в рекламу книги столько же, сколько в iPhone 7, — и читать будут все. Почему мы отказались от книг ради статусов в соцсетях? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://people.onliner.by/2016/11/25/knigi-3> – Заглавие с экрана.

17.Ортега –и-Гассет Х. Миссия библиотекаря : пер. с исп. / Хосе Ортега-и- Гассет // Человек читающий. Номо legens : Писатели XX века о роли книги в жизни человека и общества / [сост. и авт. предисл. С.И. Бэлза ; автор коммент. С.Л. Сухарев]. – Москва, 1990. – С. 307—325.].

18.Салаверриа Хосе Мариа. Трагедия в библиотеке : / Хосе Мариа Салаверриа ; пер. с исп. А. Шлейфер // Человек читающий. Номо legens : Писатели XX века о роли книги в жизни человека и общества / [сост. и авт. предисл. С.И. Бэлза ; автор коммент. С.Л. Сухарев]. – Москва, 1990. – С. 333—335.

19.Борхес Л. Б. Книга піску [Электронный ресурс] / Хорхе Луїс Борхес. – Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/books-zl/printthebookzl.php?id=50&bookid=7&sort=0>. – Назва з екрану.

20. Библиотеки сегодня - вдохновляя, удивляя, открывая новые возможности/ [Электронный ресурс] . – Режим доступу: [/http://www.unkniga.ru/biblioteki/bibdelo/1012-b-blioteki-segodnya.html](http://www.unkniga.ru/biblioteki/bibdelo/1012-b-blioteki-segodnya.html). – Заглавие с экрана.

21.Шидер Д. «Библиотеки как драйверы перемен» [Электронный ресурс]/ Донна Шидер. – Режим доступа : <http://www.unkniga.ru/face/6466-donna-shider-biblioteki-kak-drajvery-razvitiya.html>. – Заглавие с экрана.

22.Мелентьева Ю. П. От нации читателей к нации зрителей, эволюция чтения и его изучения / Ю. П. Мелентьева // Библиотечное дело. – 2006. – № 10. – С.2–6.

23. Добренко Е. Формовка советского читателя. Социальные и эстетические предпосылки рецепции советской литературы [Электронный ресурс] / Е. Добренко. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Vuks/Literat/dobr/07.php. – Заглавие с экрана.

24. Рубакин Н. А. Этюды о русской читающей публике. Факты, цифры и наблюдения / Н. А. Рубакин. – Спб. : Склад издания Н. П. Карбасникова, 1895. – 240 с.

25.Томак М. Ваше общество должно получить доступ к европейским знаниям. Эксклюзивное интервью директора Публичной библиотеки Амстердама Ганса ван Велзена/ [Электронный ресурс]/ М. Томак. – Режим доступа: <https://day.kyiv.ua/ru/article/media/vashe-obshchestvo-dolzno-poluchit-dostup-k-evropeyskim-znaniyam> – Заглавие с экрана.

26.Гессе Г. Магия книги: эссе, очерки, фельетоны, рассказы и письма о книгах, чтении, писательском труде, библиофильстве, книгоиздании и книготорговле / Г. Гессе. – Москва : Книга, 1990. – 240 с.

27.Джейсон Меркоски. Книга 2.0. Прошлое, настоящее и будущее электронных книг глазами создателя Kindle [Электронный ресурс] / Джейсон Меркоски. – Режим доступа: <https://www.litmir.info/br/?b=236609> – Заглавие с экрана.

28.Сокольская Л. В. Урок столетней давности: актуальность сохраняется: Джейсон Меркоски [Электронный ресурс] / Л. В. Сокольская. – Режим доступа: http://www.druzhbaeva.ru/Gorodec_Iriny_Druzaev/Lesa_Sokolskaa_Urok_stoletnej_davnosti.html. – Заглавие с экрана.

29.Хавкина Л. Б. Книга и библиотека / Л. Б. Хавкина. – Москва : Кн. склад «Наука», 1918. – с. 66

30. Рубинский К. И. Положение о библиотечном персонале в Западной Европе и у нас: докл., читанный библиотекарем К. И. Рубинским в заседании Общества библиотековедения, 22

нояб. 1908 г. / К. И. Рубинский // Записки Харьковского университета. – 1909. – Кн. 1, прил. – С. 1–35.

31.Рубинский К. И. Культурная роль библиотеки и задачи библиотековедения Публ. лекция, чит. в актовом зале Харьк. ун-та, 22 нояб. 1909г. //Записки Харьковского университета. – 1910. – Кн.1, ч. неофиц. – с. 65-96

32.Quint B. Will libraries vanish? / B.Quint // Information Today. – 2012. – Vol. 29, № 2. – P. 8.

33 Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80> . – Назва з екрану.

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
Науково-технічна бібліотека
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Центральна наукова бібліотека

ЧИТАННЯ
В ЕПОХУ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ:
КНИГА ЧИ ІНТЕРНЕТ?

Матеріали
науково-практичної конференції,
Полтава, 13 – 14 вересня 2016 року

Полтава 2016

Редакційна колегія:

- Онищенко В.О. головний редактор, доктор економічних наук, професор, ректор Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;
- Бакіров В. С. доктор соціологічних наук, професор, академік НАН України, член-кореспондент НАПН України, ректор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;
- Сівіцька С. П. кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної, соціальної роботи та міжнародного співробітництва Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;
- Сидоренко В.О. директор науково-технічної бібліотеки Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка;
- Журавльова І. К. директор Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Читання в епоху розвитку електронних ресурсів: книга чи Інтернет?: матеріали наук.-практ. конф., 13 – 14 вересня 2016 р., Полтава / Полтав. нац. техн. ун-т ім. Юрія Кондратюка; науково-технічна бібліотека ПолтНТУ; Центр. наук. б-ка Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Полтава: ПолтНТУ, 2016. – 143 с.

До збірника увійшли матеріали доповідей учасників науково-практичної конференції «Читання в епоху електронних ресурсів: книга чи Інтернет?», яка відбулася у Полтавському національному технічному університеті імені Юрія Кондратюка 13 – 14 вересня 2016 р.

Відповідальність за зміст і орфографію матеріалів конференції несуть автори.

ЗМІСТ

Сидоренко В. О. Проблема культури читання в епоху четвертої інформаційної революції	5
Журавльова І. К. «Ідеальний експерт», або роман з читачем: продовження триває...	10
Вакуменко Л. Г. Що читає сучасна молодь?	30
Передерій І. Г. Електронні наукові архіви як сучасна форма комунікації в освітньому та академічному середовищі	38
Кочерга Н. К., Сидоренко В. О., Затуливітер Є. М. Історія наукової бібліотеки ПолтНТУ як джерело для читання, вивчення досвіду її створення та діяльності	42
Чередник Л. А. Дискурс «читання» у контексті духовної культури сучасного суспільства	52
Киричок І. В., Серпухова В. М., Озеркіна О. В. Чтение художественной литературы как элемент воспитательной работы библиотеки медицинского вуза: этика биоэкспериментов	60
Євсюкова Н. О. Формування інформаційної культури студентів ХНУМГ ім. М. Бекетова з використанням дистанційного курсу «Інформаційні ресурси наукової бібліотеки університету»	67
Полякова Ю. Особенности научного поиска гуманитария на современном этапе	72
Солодовник В. Г. Удосконалення соціокультурної діяльності вітчизняних бібліотек в умовах інформаційного суспільства	81
Лоза Л. А. Бібліотека і читання в житті сучасного студента	84
Вініченко А. М. Новітні комунікаційні моделі роботи з користувачами бібліотек ВНЗ: інтелектуальне караоке, печатка, бібліофреш та інше...	92
Патрікеєва Л. Г. Віртуалізація чи буття книги	100
Ганжа К. В. Віртуальна виставка як засіб виховання духовності та патріотичності на прикладі роботи бібліотеки університету	111